

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ ДО ЗНИЖЕННЯ РИЗИКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В. Г. Бабенко-Левада,

к.е.н., доцент
кафедри «Фінанси,
банківська справа та
страхування»
Запорізький
національний технічний
університет;

О. К. Пилипенко,

магістрант кафедри «Фінанси,
банківська справа та
страхування» Запорізький
національний технічний
університет

Анотація. У статті розглянута теорія та практика управління ризиком, її концепції, недоліки та запропоновані заходи по зниженню ризиків підприємницької діяльності.

Annotation. In the article the considered theory and practice of management a risk, her conceptions, defects and offered measures, are on the decline of risks of entrepreneurial activity.

Ключові слова. Ризик, концепція управління, фактори ризику, мінімізація, профілактика, системита механізму управління, ймовірність, результат.

Keywords. Risk, management conception, risk factors, minimization, prophylaxis, systems and management mechanism, probability, result.

Вступ. Ризики в значній мірі впливають на фінансові результати господарської діяльності підприємства, звідси виникає потреба у визначенні основних факторів ризику та створенні відповідних систем і механізмів управління ризиками. Існуючі системи управління ризиками та основні концепції, які є їх основою, мають недоліки та потребують удосконалення. Зниження ризику в підприємстві та підвищення ефективності діяльності підприємств можливо тільки на основі комплексного підходу до оцінки факторів ризику всіх видів діяльності підприємств. Ці та інші питання визначили

об'єкта предмет дослідження цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження проблеми ризиків, їх природи та практики управління ризиком нашли відображення в таких авторів як Дж. М. Кейнс, Мілтон Фридмен, Джеймс Бьюкенен, Б. Бремен, Ли Якокка, Бартон Л., В. Андрійчук, О. М. Скібіцький, А. Маршалл та інші. Однак, незважаючи на велику кількість досліджень та публікацій, наявність ризику в підприємницькій діяльності потребує подальших досліджень з метою подолання ризику та підвищення роботи підприємств за умови глобалізації економіки і загострення конкуренції.

Мета роботи.

Метою дослідження є проведення аналізу основних підходів щодо зниження ризику підприємницької діяльності та підвищення ефективності діяльності підприємств за рахунок використання найбільш оптимальних управлінських рішень у конкретних ризикових ситуаціях.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Аналіз досвіду подолання ризиків на підприємстві викликав потребу більш глибокого вивчення природи ризику. Поняття «ризик», «невизначеність» мають дуже давню історію. Проте серйозно цю проблему почали вивчати лише в XIX і XX століттях, хоч і до цього з'явилася безліч робіт, у яких розглядалися різні аспекти ризику. Із розвитком світової торгівлі купці почали страхувати свої можливі втрати.

Останніми роками найбільшого поширення у світовій практиці управління ризиком набула концепція управління інтегральним (консолідованим, сукупним) ризиком (Integrated Risk Management — IRM). Сутність даної концепції полягає в тому, що підприємство в ході своєї діяльності знаходиться і працює в ризиковому середовищі, що складається з сотень чинників. Кожен чинник ризику, починаючи від глобального і закінчуючи локальним, у разі його реалізації, тобто здійснення певної події, може здійснити вплив на роботу підприємства. Тому для розуміння стану середовища необхідно врахувати всі можливі чинники ризику і визначити ступінь їх впливу.

Таких чинників, залежно від розміру і профілю підприємства, може бути десятки і сотні, тому реалізація цієї концепції стала можливою тільки із появою могутніх засобів комп'ютерного збору й обробки даних. Частина таких даних запроваджується без участі оператора шляхом їх знімання з відповідних апаратів, машин і механізмів, де ці дані є частиною контролю за ходом технологічного процесу. Інші дані запроваджуються після попередньої обробки даних, одержаних у вигляді звіту про проведену операцію (операціях) і формалізованих у числове

значення чинника ризику менеджером ризику. Потім у ході подальшої обробки даних виявляються чинники ризику, значення яких можуть зробити найбільш істотний вплив на найважливіші області діяльності підприємства. До найважливіших відносять області діяльності, порушення нормального функціонування яких може привести до суттєвих фінансових втрат на підприємстві. У перелік найважливіших можуть входити як виробництво продукції, збут, так і збереження майна і стан людських ресурсів.

Суттєва відмінність системи управління інтегральним ризиком від широко відомих за межами Росії систем управління фінансовим ризиком полягає, передусім, в комплексному підході до оцінки чинників ризику всіх видів діяльності підприємства, які воно здійснює в умовах певного середовища бізнесу.

У розвинутих країнах процес управління ризиком підприємства, як правило, був складовою частиною системи управління активами і пасивами (зобов'язаннями) підприємства (Asset – Liability Management – ALM). Оцінка ризику в таких системах зводилася до оцінки ризику процентних ставок, ринкового ризику й аналізу прибутковості операцій. При цьому слабкими сторонами системи були такі чинники:

- у бізнес-практиці підприємств обмежувалось число типових контрактів, що не завжди повною мірою відповідає змінним вимогам середовища бізнесу, що змінюються, для даного підприємства;
- для аналітичних досліджень використовувалося обмежене число методів;
- використовувалося обмежене число варіантів оцінки вартості майна підприємства;
- застосовувалося обмежене число інтервалів і розмір інтервалів часу для виконання аналітичних досліджень.

В умовах глобалізації ринків і зростання конкуренції вищезазначені недоліки є причиною зниження ефективності діяльності підприємств як результату падіння попиту на товари і послуги і недостатньо точних розрахунків витрат на випуск продукції. Тому в найближчій перспективі системи управління ризиком підприємства, на нашу думку, повинні забезпечувати:

- проведення досліджень із зміною тимчасових інтервалів в не-обмеженому діапазоні;
- чіткість визначення чинників ризику;
- повний аналіз прибутковості операцій;
- можливість проведення розрахунку вартості всіма існуючими методами;
- можливість проведення аналітичних досліджень всіма існуючими методами (історичного моделювання, статичним і динамічним);

- можливість моделювання універсальних контрактів і застосування бази даних чинного законодавства;

- наявність окремих функціональних модулів із базами даних для вирішення різних завдань (модуль методів аналізу, модуль принципів оцінки вартості, модуль типових контрактів і т.д.);

- інтегрованість даних з робочого місця в загальну базу даних для подальшої обробки;

- простоту в експлуатації і гарантування можливості установки й оновлення програмного забезпечення новими версіями.

Кожен суб'єкт управління (менеджер, управлінська команда) обирає конкретний спосіб управління ризиками залежно від специфіки діяльності, обраної маркетингової стратегії тощо.

Процес управління ризиком покликаний забезпечити відповідний механізм розв'язання проблеми ризику. Обираючи певний спосіб розв'язання проблем, пов'язаних з ризиком, яким обтяжена певна діяльність, менеджер повинен керуватися такими основними принципами:

- недоцільно ризикувати більшим заради меншого;

- недоцільно ризикувати більш, ніж це дозволяють власні кошти (капітал);

- необхідно заздалегідь піклуватися відносно можливих (ймовірних) наслідків ризику.

У ризиковій ситуації доцільно враховувати:

- імовірність отримання бажаного результату;

- імовірність настання небажаних наслідків в результаті вибору альтернативи управлінського рішення та його реалізації;

- імовірність фактичного відхилення від поставлених цілей;

- можливість оцінити наслідки управлінського впливу;

- ступінь досягнення мети діяльності підприємства;

- фактичні розміри відхилень від прогнозованого стану підприємства.

Ризик в управлінні може розглядатися як характеристика цілеспрямованої діяльності суб'єкта управління в умовах невизначеності, за яких існує імовірність відхилення від досягнення поставлених цілей.

Ризик в управлінні є засобом усунення системою менеджменту підприємства невизначеності, засобом практичного вирішення протиріччя при альтернативному розвитку протилежних тенденцій в конкретних умовах діяльності.

Основною ціллю управління ризиком на підприємстві є мінімізація пов'язаних з ним фінансових втрат та максимізація прибутку. Процес управління

ризиком пов'язаний з оцінкою рівня окремих видів ризику, їх профілактикою та страхуванням.

Існують такі форми профілактики ризику:

- мінімізація ризиків — це сукупність дій, направлених на зниження ризику, шляхом його уникнення або попередження. До того ж слід відмітити, що уникнення ризику для менеджера нерідко означає відмову від прибутку, а це пов'язане з ризиком невикористаних можливостей;

- диверсифікація ризиків, дозволяє уникнути частини ризику при розподілі капіталу між різними видами діяльності. Старе прислів'я «Не кладіть усі яйця в один кошик» вказує на те, як ще можна здійснювати менеджмент ризику. Диверсифікація означає, що два і більше напрямків діяльності комбінуються і поєднуються в пакеті, що становить «портфель» ризиків. Як правило, показників, що характеризують ризик такого портфеля, а отже, і ризик скомбінованого «портфеля», будуть меншими, ніж по кожному окремому напрямку діяльності, що входить до такого «портфеля»;

- лімітування ризиків. За тими видами господарської діяльності та господарських операцій, які можуть постійно виходити за встановлені межі допустимого ризику, цей ризик лімітується шляхом встановлення відповідних економічних і фінансових нормативів;

- отримання додаткової інформації — є одним з найважливіших способів зниження ризику. Природно, що коли б у менеджера була більш повна інформація, він міг би зробити кращий прогноз та знизити ступінь ризику. Широко відома теза: «Рішення варте не більше того, чого коштує інформація, на базі якої вона прийнята». Це робить інформацію товаром, за який потрібно платити гроші. Але вкладення капіталу в інформацію є виправданим.

Система профілактики ризиків хоча і знижує ймовірність їх виникнення, але не в змозі нейтралізувати всі пов'язані з ними негативні фінансові наслідки. Частково цю роль може взяти на себе внутрішнє страхування ризиків, що здійснюється в рамках самого торговельного підприємства.

Широке використання різних форм профілактики та страхування ризиків дозволяє суттєво знизити розмір можливих фінансових втрат підприємства в умовах нестабільної економіки та частих змін кон'юнктури споживчого ринку.

Головним етапом управління ризиками є покриття негативних наслідків (збитків) ризиків фінансовими засобами. Кожний суб'єкт господарювання може сам фінансувати свої ризики або передавати їх іншому суб'єктові господарювання згідно з попередньою взаємною домовленістю. Самофінансування ризиків, відоме також як само-страхування, є формою безпосереднього самостійного покриття збитків власними коштами.

За наявності коштів у фондах та резервах вони можуть бути використані аж до повного задоволення відповідної потреби. Істотним недоліком самофінансування ризиків є неможливість точного визначення потреби в резервних коштах через недостатню статистичну тарозрахункову базу. А створення фонду в обсязі, меншому за майбутню реальну потребу, призведе до неповного фінансування ризику. Проте формування фондів та резервів у обсягах, більших за майбутні потреби в коштах, неминуче призведе до вилучення з господарського обігу значних фінансових ресурсів.

У тих випадках, коли збитки очікуються більшими за можливості господарського суб'єкта самому фінансувати свої ризики, постає потреба передати власну фінансову відповідальність за ними іншим суб'єктам, здатним до фінансування таких ризиків на певних умовах. Передання (трансфер) ризиків може здійснюватися у двох основних формах:

- ризики передаються під фінансову гарантію іншого суб'єкта;
- ризики передаються професійним страховикам на підставі договору страхування за відповідну плату.

Висновки. Виконано аналіз відомих систем, принципів та механізмів управління ризиками з метою підвищення ефективності діяльності підприємств. В управлінні ризиками в існуючий час використовується інтегральний, комплексний підхід з урахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх факторів середовища, які визначають ризик. Запропоновано з метою зниження ймовірності ризику та його негативних фінансових наслідків в підприємницькій діяльності використовувати систему постійного контролю (моніторингу) за ситуаціями, у яких є ймовірність підвищеного ризику в досягненні поставлених цілей. Крім того, для зниження ризику необхідно приймати оптимальні рішення на підставі альтернативного підходу, а також здійснювати заходи профілактики ризиків та їх страхування.

Список використаних джерел:

1. *Андрійчук, В.* Менеджмент: прийняття рішень і ризик / В. Андрійчук, Л. Бауер. — К. : КНЕУ, 1998. — 244 с.
2. *Антикризисное управление: от банкротства к финансовому выздоровлению* / под. ред. Г. П. Иванова. — М. : Закон и право, 2005. — 342 с.
3. *Балабанов, И. Т.* Риск – Менеджмент / И. Т. Балабанов. — М. : Финансы статистика, 2006. — 371 с.
4. *Грабовой, П. Г.* Риски в современном бизнесе / П. Г. Грабовой. — М. : Аланс, 2001. — 299 с.
5. *Лапуста, М. Г.* Риски в предпринимательской деятельности / М. Г. Лапуста, Л. Г. Шаршукова. — М. :

ИНФРА-М, 2007. — 328 с.

6. *Скібіцький, О. М.* Антикризисний менеджмент : навч. посібник / О. М. Скібіцький. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 568 с.
7. *Черкасов, В. В.* Деловой риск в предпринимательской деятельности / В. В. Черкасов. — К. : Ливра, 2003.
8. *Швець, В. Я.* Економічні ризики / В. Я. Швець, Н. Ф. Єфремова. — К., 2002. — 357 с.